

بررسی تأثیر پرداخت خمس بر کیفیت سود معادن پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران

مسعود طاهری‌نیا^{۱*}، محسن رشیدی‌باغی^۲، زهرا فضل‌الهی‌دهکردی^۳

چکیده

هدف از این پژوهش، بررسی تأثیر پرداخت خمس بر کیفیت سود معادن پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران است. متداول‌ترین شاخص‌های کیفیت سود در این پژوهش، پایداری سود، ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود و قابلیت اتکاء سود است. به همین منظور سه فرضیه تدوین و داده‌های مربوط به ۱۰۰ سال شرکتهای عضو بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی بین سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۳ مورد استفاده قرار گرفت. برای آزمون فرضیه‌ها از تکنیک رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های تابلویی استفاده شد. نتایج تحقیق نشان داد بین پرداخت خمس و پایداری سود شرکت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین نتایج این پژوهش مبین این است که پرداخت خمس با توجه به ثابت بودن نرخ خمس و مبتنی بودن آن بر رویدادهای واقعی می‌تواند بر ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود تأثیر معناداری داشته باشد. از سوی دیگر نتایج بیانگر افزایش قابلیت اتکاء سود در نتیجه پرداخت خمس شده است زیرا متناسب با تابع مطلوبیت برخی از سرمایه‌گذاران است.

واژه‌های کلیدی: خمس، کیفیت سود، پایداری سود، ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود، قابلیت اتکاء سود.

۱. استادیار حسابداری، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد

۲. دانشجوی دکتری حسابداری، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز

۳. دانشجوی کارشناسی‌ارشد حسابداری، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد

تاریخ دریافت مقاله: ۹۵/۱۱/۲۲

تاریخ پذیرش مقاله: ۹۶/۳/۱

* نویسنده مسئول: مسعود طاهری‌نیا

m.taherinia@gmail.com

مقدمه

کیفیت سود یک مشخصه مهم از سیستم حسابداری است. اطلاعات مالی با کیفیت، سبب افزایش کارایی بازار سرمایه می‌شود. بنابراین می‌توان گفت سرمایه‌گذاران و دیگر استفاده‌کنندگان، به چنین اطلاعاتی علاقه‌مند هستند (اورت و واگن‌هافر، ۲۰۱۰). از دیدگاه سرمایه‌گذاران، سود بی‌کیفیت ناخوشایند است و به دلیل اینکه رشد اقتصادی را از طریق تخصیص غیر بهینه سرمایه کاهش می‌دهد، ناکاراست. مردم از فرآیند سرمایه‌گذاری منصرف می‌شوند و این امر به نوبه خود مانع از گسترش بازار سرمایه و رشد اقتصادی می‌شود. بنابراین کیفیت سود در سرمایه‌گذاران برای انجام سرمایه‌گذاری بیش‌تر اشتیاق ایجاد می‌نماید (بیور، ۲۰۰۲). یکی از بااهمیت‌ترین اقدام صورت‌های مالی است که در شرکت‌ها به عنوان یکی از معیارهای تصمیم‌گیری، برای ارزیابی عملکرد و تعیین ارزش بنگاه اقتصادی محسوب می‌شود. کیفیت سود معیاری مهم برای سلامت مالی واحد تجاری به شمار می‌رود و مفهومی چندبعدی است و معنی واحدی ندارد (کیم و همکاران، ۲۰۱۰).

در دنیای سرمایه‌گذاری امروز فرآیند تصمیم‌گیری مهم‌ترین بخش از فرآیند سرمایه‌گذاری می‌باشد، جایی که سرمایه‌گذاران در جهت حداکثر کردن منافع و ثروت خویش نیازمند اتخاذ بهینه‌ترین تصمیمات می‌باشند. با توجه به اینکه مبانی فلسفه نظام اقتصادی در اسلام با جهان‌بینی و اصول اعتقادی، به هم مرتبط و پیوسته است و به دلیل اینکه فروع دین از اصول دین نشأت گرفته، سیستم اقتصادی از عقاید، اخلاق و احکام اسلامی تفکیک‌ناپذیر می‌باشد، و همین انسجام فروع و اصول و اخلاق و ایمان است که ضمانت اجرایی خمس را تأمین می‌کند (کیال‌حسینی، ۱۳۸۸). از سویی دیگر وجود تورم در شرایط کنونی اقتصاد جامعه موجب می‌شود که خانواده‌ها سهم بیش‌تری از درآمد خود را صرف مخارج مصرفی نمایند که نتیجه آن کاهش پس‌انداز و کاهش تقاضا برای سرمایه‌گذاری خواهد بود که به نوبه خود افزایش نرخ بازده مورد توقع و در نتیجه کاهش قیمت سهام را به همراه دارد که منجر به کاهش سرمایه‌گذاری می‌شود. پرداخت خمس می‌تواند اثرات مثبتی بر توزیع درآمد، مصرف، توزیع منابع، بهره‌وری و بودجه دولتی داشته باشد. بدون شک خمس بر بازار بورس و به خصوص وضعیت مالی هر شرکت نیز تأثیر می‌گذارد. در صورت پرداخت خمس قدرت خرید مردم افزایش می‌یابد، در نتیجه هزینه‌های زندگی کاهش پیدا می‌کند به گونه‌ای که فرصت برای پس‌انداز ایجاد می‌شود و افزایش پس‌انداز موجب افزایش سرمایه‌گذاری و افزایش فعالیت‌های بورس اوراق بهادار و افزایش بازده سهام نیز می‌گردد. خمس یکی از واجبات مالی در اسلام و به خصوص در نزد شیعیان است. وجوب خمس فی‌الجمله از ضرورت‌های اسلام است. قرآن و روایات بر وجود آن دلالت دارند. فقها با

توجه به معنای لغوی غنیمت در آیه ۴۱ سوره انفال و به استناد روایات و اجماع، موارد تعلق خمس را تا هفت مورد برشمردند. یکی از مواردی که خمس بر آن واجب شده است، معدن می‌باشد. اگر کسی از معادن چیزی به دست آورد در صورتی که به مقدار نصاب باشد، باید خمس آن را بدهد (امام خمینی، تحریرالوسیله). از دیگر مسائلی که در خمس معدن باید به آن توجه کرد این است که اگر کسی از معدن چیزی به دست می‌آورد، باید خمس آن را بدهد؛ چه معدن روی زمین باشد یا زیر آن، در زمینی باشد که مالک دارد یا در جایی باشد که مالک ندارد (همان منبع). اگر چند نفر چیزی از معدن بیرون آورند، در صورتی که سهم هر کدام پس از کسر مخارج به ۱۰۵ مثقال نقره یا ۱۵ مثقال طلا برسد، باید خمس آن را بدهند (همان منبع). بر این اساس می‌توان گفت خمس به عنوان یکی از متغیرهای مهم اقتصادی، می‌تواند بر کیفیت سود معادن تأثیرگذار باشد. گرچه منابع اصیل اسلامی به جنبه‌های متفاوت از این متغیر رفتاری-اقتصادی می‌پردازند اما از جنبه‌های علم حسابداری مورد توجه قرار نگرفته است. با توجه به توضیحات فوق مسأله اصلی این تحقیق بررسی تأثیر پرداخت خمس بر کیفیت سود شرکت‌های معدنی عضو بورس اوراق بهادار تهران است. تا بتوان با کمک نتایج آن، مدیران و سرمایه‌گذاران را در ارزیابی کیفیت سود یاری دهیم.

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری

کیفیت سود ماهیتاً یک مفهوم نظری چندبعدی بوده که تاکنون محققان برای اندازه‌گیری آن یک روش یکنواخت معرفی نکرده‌اند. علی‌رغم این موضوع، محققان در عمل، عموماً یک یا دو بعد را در هر مطالعه مورد توجه قرار می‌دهند. برای نمونه، می‌توان به پژوهش‌های (پروتی و واگن‌هافر، ۲۰۱۰؛ دیچو و همکاران، ۲۰۱۴) اشاره کرد. کیفیت سود دارای چندین تعریف در ادبیات حسابداری می‌باشد و تعریف یکسانی از آن وجود ندارد. برخی کیفیت سود را دامنه‌ای از سود گزارش شده در صورت سود و زیان که با سود واقعی متفاوت است می‌دانند و برخی نیز آن را به عنوان میزان مشابهت بین واقعیت و وضعیتی که سود ادعا می‌کند، تعریف می‌کنند. عده‌ای نیز کیفیت سود را به عنوان محدوده‌ای از سودهای گزارش شده که اصول اساسی عملیاتی را منعکس می‌کند، می‌دانند. محققانی هم می‌گویند: سود زمانی با کیفیت‌تر است که جنبه اطلاعاتی بیش‌تری داشته و نزدیک‌تر به ارزش شرکت باشد (محمدی، ۲۰۱۰).

واراساوایتارانا (۲۰۱۴) بیان کرد که سودآوری اثر کم‌تری بر بقای شرکت‌های در مرحله رشد دارد و از این رو، آن‌ها حفظ مزیت رقابتی خود، سود با کیفیت پایین‌تری را گزارش می‌کنند. کیفیت سود از جنبه‌های بااهمیت سلامت مالی شرکت‌ها است که مورد توجه تمام استفاده‌کنندگان

از صورت‌های مالی است. کیفیت سود به توانایی سود گزارش شده در انعکاس سود واقعی، سودمندی در پیش‌بینی سود آتی و همچنین به ثبات، پایداری و عدم تغییرپذیری سود گزارش شده اشاره دارد (دستگیر و همکاران، ۱۳۹۳).

گسترش عدالت، برقراری قسط در جامعه و برآوردن نیازهای مادی و معنوی انسان‌ها بزرگ‌ترین هدف در همه ادیان الهی است. مالیات‌هایی که اسلام مقرر داشته و طرح بودجه‌ای که ریخته نشان می‌دهد تنها برای سد رمق فقر و سادات فقیر نیست بلکه برای تشکیل حکومت و تأمین مخارج ضروری یک دولت بزرگ است. قرآن کریم بر اساس شرایط متفاوت با الفاظ گوناگون از آن به عنوان خمس، زکات، انفاق و... یاد کرده است و آن را یکی از اسباب اتصال و پیوند جامعه اسلامی دانسته و پرداخت آن را سبب افزایش نزول رحمت خداوند و تعالی روح مودیان آن بر می‌شمرد (کیالحسینی، ۱۳۸۸). خمس یکی از واجبات مالی در اسلام و به خصوص در نزد شیعیان است لذا فقهای شیعه با توجه به معنای لغوی غنیمت در آیه ۴۱ سوره انفال و به استناد روایات و اجماع، موارد تعلق خمس را تا هفت مورد برشمرده‌اند. وجود معادن یکی از مواردی می‌باشد که خمس بر آن واجب شده است، اگر کسی از معادن چیزی به دست آورد، در صورتی که به مقدار نصاب باشد، باید خمس آن را بدهد (امام خمینی، تحریرالوسیله). اگر چند نفر چیزی از معدن بیرون آورند، در صورتی که سهم هر کدام پس از کسر مخارج به ۱۰۵ مثقال نقره یا ۱۵ مثقال طلا برسد، باید خمس آن را بدهند (همان منبع).

برخی پژوهش‌های حسابداری کیفیت سود را به پایدار بودن سود نسبت می‌دهند. در نتیجه، این کیفیت به پایداری با این مفهوم همراه است که شرکت سود خود را در بلندمدت حفظ می‌کند. بنابراین سودی با کیفیت است که در آینده رخ می‌دهد. سود با ثبات به دلیل اینکه مجدداً روی می‌دهد مطلوب است (نمازی و همکاران، ۱۳۹۱). قرآن در باب وجوب خمس می‌فرماید «إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَ مَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ» (انفال: ۴۱) اگر به خدا و آن چه بر بنده‌اش (حضرت محمد) در روز جدایی (حق و باطل) نازل کرده‌ایم ایمان و اعتقاد دارید، خمس مالتان را بپردازید. این آیه بیان می‌کند که ذات اقدس الهی نیازی به استقراض از بندگان ندارد، می‌خواهد بفرماید: کسی که به بنده‌ای قرض بدهد مثل این است که این احسان و هدیه را به خدا داده‌است؛ در صورتی که آنچه مورد توجه خدا واقع می‌شود اخلاص و تقوایی است که باعث این عمل گردیده است. در خمس هم همان قصد قربت و اخلاص است که مورد توجه ذات اقدس الهی قرار می‌گیرد، چون این نوع انفاق که با انگیزه پاک و نیت خالص و به قصد قربت انجام می‌شود به خدا می‌رسد، چرا که اگر ایمان و اخلاص و امید به ثواب و علاقه به قرب پروردگار نبود هرگز کسی محصول زحمات خود را پرداخت نمی‌کرد. به نظر می‌رسد

شرکتی که خمس پرداخت می‌کند به دلیل اینکه پشتوانه اعتقادی دارد این امر مانع از این شود که مدیریت سیاست‌هایی را اتخاذ کند که مبلغ سود را کاهش دهد. همچنین اگر چه پرداخت خمس سود شرکت را کاهش می‌دهد اما در گزارشگری مالی به دلیل اینکه برخی از سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان با توجه به تابع مطلوبیت خود به بعد معنوی آن یعنی واجب بودن و نیت قرب‌الهی آن توجه می‌کنند در جهت عکس عمل می‌کنند و باعث جذب سرمایه‌گذار می‌شود و مدیریت به دلیل اهمیتی که این سود برای استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی دارد دیگر نیاز به اقداماتی برای دستکاری سود ندارد و سیاست‌های مالیاتی که به منظور کاهش مالیات پرداختی انجام می‌دهد کاهش می‌یابد در نتیجه به نظر می‌رسد پرداخت خمس موجب ارائه سود پایدار و منظم می‌گردد.

قابلیت پیش‌بینی یکی از عناصر مربوط بودن است و بنابراین، از دید استانداردگذاران ویژگی مطلوبی است. همچنین، این ویژگی از دید تحلیلگران بااهمیت بوده، جزو ضروری ارزش‌گذاری است. این بعد از کیفیت سود بر ویژگی‌های سری‌های زمانی سود تمرکز دارد و بیان می‌کند که سود سال آتی بر اساس تغییرات در سود سال جاری قابل پیش‌بینی است (فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۸). بلکویی (۲۰۰۰) روش مبتنی بر پیش‌بینی را نشأت گرفته از پدیده نیاز به حل مسائل پیچیده می‌داند. در این روش از مفهوم "سودمندی در تصمیم‌گیری‌ها" استفاده می‌شود. از آنجا که سودمندی در تصمیم‌گیری‌ها به نوعی بر رویدادهای آتی دلالت دارد، هر روش یا رویکردی که بتواند رویدادهای آتی را بهتر توضیح دهد، از سودمندی بیش‌تری برای تصمیم‌گیری برخوردار خواهد بود. اجتناب مالیاتی به عنوان یکی از ابزارهای ایجاد انگیزه برای تغییرات در نرخ مؤثر مالیاتی می‌باشد. مدیریت می‌تواند از طریق فعالیت‌های اجتناب مالیاتی، درآمد مشمول مالیات را کاهش دهد (چن و همکاران، ۲۰۱۰). اجتناب مالیاتی هزینه‌های قابل توجهی را برای شرکت و سهامداران به همراه خواهد داشت. برنامه‌ریزی مالیاتی ممکن است مانع از این شود که بتوان با استفاده از سود جاری، جریان نقد عملیاتی سال آتی را پیش‌بینی کرد. به نظر می‌رسد ثابت بودن نرخ خمس در پیش‌بینی‌پذیری سود آتی نقشی اساسی دارد. زیرا افزایش قابلیت پیش‌بینی منجر به برآوردهای دقیق‌تر سود آتی می‌شود. بنابراین ثابت بودن نرخ خمس یک شرکت معدنی به صورت بالقوه در مورد انتظارات مدیر راجع به پیش‌بینی سود علامت‌دهی می‌کند. حسابداری تعهدی جزئی از گزارشگری مالی است که می‌تواند به‌استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی، در پیش‌بینی جریان وجوه نقد کمک کند؛ به‌گونه‌ای که ارزیابی توانایی و ایجاد وجه نقد از طریق تمرکز بر وضعیت مالی، عملکرد مالی و جریان‌های نقدی واحد تجاری و استفاده از آن‌ها در پیش‌بینی جریان‌های نقدی مورد انتظار و سنجش انعطاف‌پذیری مالی، آسان

شود. از آنجا که مدیران در مورد زمان شناسایی درآمد هزینه‌ها از آزادی عمل نسبی برخوردارند، برخی بر این باورند که مدیریت از طریق اقلام تعهدی اختیاری به آرایش ارقام حسابداری مطابق با اهداف مطلوب خود می‌پردازد (گانی، ۲۰۱۰). پرداخت خمس مبتنی بر رویدادهای واقعی است و اقلام تعهدی نقشی در این پرداخت ندارند. به عبارتی، احتمال دستکاری آن کم‌تر می‌باشد. بنابراین، امکان پیش‌بینی دقیق‌تر جریان‌های نقد آتی برای سرمایه‌گذاران با اتکا بر رقم خمس محاسبه‌شده بر مبنای اطلاعات واقعی و نه تعهدی، فراهم می‌شود.

قابلیت اتکاء به اعتماد و اتکایی اشاره دارد که استفاده‌کنندگان می‌توانند بر اندازه‌گیری‌های گزارش‌شده در صورت‌های مالی اساسی داشته باشند. نتایج اندازه‌گیری‌های حسابداری هنگامی قابل اتکاء است که به طور صادقانه معرف ارزش‌هایی باشد که انتظار می‌رود یا در نظر است که ارائه کند. قابلیت‌اتکاء اطلاعات مالی یک واقعیت مربوط و یک ویژگی کیفی و اساسی برای اطلاعات مالی محسوب می‌شود. کیفیت سود حدی از صداقت تعریف شده است که عایدات گزارش‌شده را نشان دهد (باربریس و هانگ، ۲۰۰۱). برای اندازه‌گیری قابلیت اتکاء سود، رابطه بین سود و بازده ۱۲ ماهه سهام مورد آزمون قرار می‌گیرد (نمازی و همکاران، ۱۳۹۱). خمس یکی از فرائض اسلامی است. قرآن مجید در آیه ۴۱ سوره انفال در بیان اهمیت خمس ایمان را با آن پیوند داده است. لذا از آن جهت که سرمایه‌گذار دارای توابع مطلوبیت متفاوتی از جمله مادی و معنوی می‌باشد به نظر می‌رسد شرکت‌هایی که خمس پرداخت نمایند رویدادها را صادقانه‌تر و با قابلیت اتکای بیش‌تری بیان می‌کنند و از این طریق مطلوبیت معنوی سرمایه‌گذار افزایش می‌یابد در نتیجه بر کیفیت سود اثرگذار و اطلاعات را برای تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان مفیدتر می‌سازد. به بیان دیگر، با توجه به تعریف روانشناختی سود و نیز تئوری سرگرمی، سرمایه‌گذاران دارای توابع مطلوبیت و ابعاد هیجانی متفاوتی در زمینه سرمایه‌گذاری می‌باشند که حتی ممکن است شرکت‌های با بازده و سودآوری کم‌تر را به سایر شرکت‌های با بازدهی بالاتر ترجیح دهند زیرا هیجان‌ات و مطلوبیت آن‌ها برآورده شده است (رشیدی‌باغی، ۱۳۹۴). بنابراین، با ارائه رقم خمس در صورت‌های مالی انتظار بر این است که شاهد افزایش کیفیت سود (هم‌راستایی با تابع مطلوبیت سرمایه‌گذاران) از بعد قابلیت اتکاء باشیم.

پیشینه تجربی

دستگیر و همکاران (۱۳۹۳)، به بررسی رابطه بین کیفیت سود (پراکندگی سود) و بازده سهام پرداختند. نتایج تحقیق بیانگر وجود رابطه معناداری بین پراکندگی سود جاری و بازده سهام جاری پذیرفته شده است.

علم‌الهدی و همکاران (۱۳۹۳)، به بررسی رابطه کیفیت سود و ساختار سرمایه می‌پردازند که نتایج پژوهش نشان داد که رابطه معناداری بین نسبت بدهی به دارایی و دیگر شاخص‌هایی که به نوعی بر ساختار سرمایه تأثیر دارند با کیفیت سود وجود ندارد.

جلیلی و قیصری (۱۳۹۳)، به بررسی ارتباط بین کیفیت سود و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها پرداخته است. نتایج تحقیق بیانگر وجود رابطه مثبت غیر معنادار بین مدل اقلام تعهدی اختیاری و مدل هزینه‌های تولیدی غیر عادی وجود دارد. همچنین در مدل وجوه نقد عملیاتی غیرعادی و مدل هزینه‌های اختیاری غیرعادی بین مسئولیت‌های اجتماعی شرکتی و کیفیت سود رابطه معناداری وجود دارد.

عسگری (۱۳۸۴)، به مقایسه تحلیلی آثار اقتصادی زکات و مالیه تومی پرداخته است. او همچنین به بررسی انحصار زکات در موارد نه گانه پرداخته، و به این نتیجه رسیده که منابع زکات محدود به موارد نه گانه نیست و همه اموال را شامل می‌شود، مگر آنکه دلیل خاصی برای تخصیص داشته باشیم؛ نظیر محصولات فاسدشدنی. اما حاکم حق می‌تواند در زمان‌های مختلف، گروهی از اموال را مورد عفو قرار دهد؛ چراکه زکات از آن اوست. ویژگی مهم تحقیق او، این است که مسأله زکات را به طور مبسوط و مستدل از نگاه فقهای شیعه و سنی مورد بحث و بررسی قرار داده، و در هر قسمت، نتیجه‌گیری کرده است.

کیالحسنی (۱۳۸۰)، پس از بررسی فقهی و نظری خمس در اسلام، به محاسبه و برآورد خمس حاصل از ارباب مکاسب پرداخته است. او در تحقیق خود، از دو روش خرد و کلان استفاده کرده و نشان داده است که روش‌های خرد و کلان نتایج مشابهی داشته‌اند. این تحقیق برای یک دوره ۱۰ ساله از سال ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵ انجام شده است.

خان (۱۹۸۴)، در مقاله‌ای تحت عنوان: تابع مصرف کلان در چارچوب اسلامی؛ با تفکیک گروه‌های گوناگون مردم در جامعه اسلامی به دو گروه پرداخت‌کننده و دریافت‌کننده زکات، مدل مصرف‌کل در اقتصاد اسلامی را ارائه می‌کند. وی با وارد کردن ضربی برای تبیین اثرگذاری تقوا در مصرف (جلوگیری از اسراف)، ضریب دیگری را نیز برای نشان دادن اثر تقوا بر مقدار انفاق مازاد بر واجب آن وارد مدل خود می‌کند.

با توجه به مبانی نظری و پیشینه ذکر شده و با توجه به این که هدف این تحقیق، بررسی تأثیر پرداخت خمس بر کیفیت سود معادن عضو بورس اوراق بهادار تهران، فرضیات تحقیق به شرح زیر می‌باشد:

فرضیه اول: پرداخت خمس بر پایداری سود معادن تأثیر معناداری دارد.

فرضیه دوم: پرداخت خمس بر ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود معادن تأثیر معناداری دارد.

فرضیه سوم: پرداخت خمس بر قابلیت اتکاء سود معادن تأثیر معناداری دارد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر بر اساس هدف، از نوع توصیفی- کاربردی و بر اساس ماهیت و روش از نوع همبستگی است و به روش تجربی، تئوری مزبور را مورد مطالعه قرار می‌دهد. این تحقیق بر اساس طرح تحقیق نیمه تجربی با استفاده از رویکرد پس رویدادی (از طریق اطلاعات گذشته) است. زمانی از روش پس رویدادی استفاده می‌شود که محقق پس از وقوع رویدادها به بررسی موضوع می‌پردازد، افزون بر این، امکان دستکاری متغیر مستقل وجود ندارد. با توجه به این که هدف از این تحقیق بررسی تأثیر پرداخت خمس بر کیفیت سود معادن عضو بورس اوراق بهادار تهران است، بنابراین، تحقیق حاضر از نوع علی و همبستگی است.

مدل و متغیرهای پژوهش

متغیرهای این پژوهش شامل سه دسته متغیرهای وابسته، مستقل و کنترل به شرح زیر می‌باشد:

متغیرهای وابسته

در این تحقیق متغیرهای وابسته، به شرح زیر می‌باشند:

پایداری سود: پایداری سود به معنی تکرار سود جاری است. هر چه پایداری سود بیش‌تر باشد، فرض می‌شود کیفیت سودهای گزارش شده بالاتر است. برای اندازه‌گیری پایداری سود در تحقیق حاضر از معادله معرفی شده توسط فریمن و همکاران (۱۹۸۲) استفاده شده است. مدل مذکور سالانه تخمین زده شده و ضریب متغیر مستقل به عنوان پایداری سود در نظر گرفته شده است.

$$Earning_{i,t+1} = \alpha + \beta Earning_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در معادله بالا داریم:

$Earning_t$ = سود قبل از ارقام تعهدی بلند مدت در سال t است.

ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود: پیش‌بینی جریان نقد عملیاتی سال بعد توسط سود عملیاتی سال جاری به عنوان معیار ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود در نظر گرفته شده است. می‌توان با تجزیه و تحلیل رابطه سود عملیاتی سال جاری و جریان نقد عملیاتی سال بعد، کیفیت سود را بررسی کرد و رابطه آن بر اساس مدل (فیرفیل و همکاران، ۱۹۹۶) به شرح زیر است:

$$CFO_{i,t+1} = \alpha_0 + \alpha_1 OPIN_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

$CFO_{i,t+1}$: وجه نقد عملیاتی؛ $(OPIN_{i,t})$: سود عملیاتی.

قابلیت اتکاء سود: برای اندازه‌گیری قابلیت اتکاء سود، رابطه بین سود و بازده ۱۲ ماهه سهام مورد آزمون قرار می‌گیرد و طبق مدل (کولینز و سالتکا، ۱۹۹۳) به شرح زیر است:

$$RET_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 E_{i,t} + \beta_2 \Delta E_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

از سود قبل از $E_{i,t}$: بازده شرکت؛ $\Delta E_{i,t}$: تغییرات سود قبل از ارقام غیر عادی.

متغیر مستقل: در این تحقیق متغیر مستقل پرداخت خمس است. که نحوه محاسبه آن به شرح زیر است.

$$MINS\ KHUMS_{i,t} = (ADJUNCT\ VALUE_{i,t}) \times \%20$$

ADJUNCTVALUE: ارزش افزوده شرکت‌های معدنی است که از پایگاه اطلاعاتی بانک مرکزی استخراج شده است.

مطابق با کتاب کرلینجر (۱۹۸۶) در ارتباط با ساخت داده‌های دو وجهی، می‌توان با کنترل قرار دادن یک گروه و نیز تعریف یک رابطه قراردادی، اقدام به ایجاد متغیر دو وجهی نمود. متغیر دو وجهی یا واقعی است یا قراردادی. واقعی مانند زن و مرد. قراردادی نیز از طریق نیاز محقق تعریف می‌شود. در این پژوهش ابتدا شرکت‌های معدنی عضو سازمان بورس به دو گروه تقسیم می‌شوند سپس از یک گروه مبلغ خمس محاسبه و از سود معادن کسر می‌گردد؛ بنابراین خمس یک متغیر موهومی است که اگر خمس را از سود کسر کرده باشیم عدد یک و در غیر این صورت صفر می‌باشد.

متغیرهای کنترل

در این تحقیق به منظور کنترل دیگر عوامل احتمالی مؤثر بر کیفیت سود معادن، که به وسیله متغیرهای کلان اقتصادی در نظر گرفته نشده‌اند، بر اساس مطالعات (نمازی و همکاران، ۱۳۹۱) از ویژگی‌های قابل مشاهده معادن به عنوان (متغیرهای کنترل) استفاده می‌شود. این متغیرهای کنترلی برای بررسی کیفیت سود، شامل اندازه شرکت، رشد شرکت، بازده دارایی‌ها، اهرم مالی و نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری می‌باشد.

اندازه شرکت: برابر با لگاریتم مجموع دارایی‌ها است (ملانظری و همکاران، ۱۳۹۱).

اهرم مالی: به مفهوم این است که از محل بدهی‌ها و استقراض (منابع خارج از شرکت) چه میزان دارایی برای شرکت تأمین می‌شود. به بیان دیگر، چند درصد از دارایی‌های شرکت از محل بدهی‌ها تأمین شده است. اهرم مالی به صورت نسبت جمع بدهی‌های شرکت به جمع دارایی‌های آن در پایان سال مالی است (فرناندو و همکاران، ۲۰۰۸).

رشد شرکت: به مفهوم تغییرات میزان حجم درآمد فروش یک شرکت در سال‌های پیاپی است. رشد شرکت به صورت نسبت تغییرات فروش سال t شرکت به درآمد فروش سال $t-1$ است (فرناندو و همکاران، ۲۰۰۸).

نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری: برابر با ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت به ارزش دفتری آن در پایان سال مالی است (چنگ و داسگپتا، ۲۰۰۹).

مدل تحقیق

این تحقیق به دنبال بررسی تأثیر پرداخت‌خمس بر کیفیت سود معادن است. بدین منظور از الگوهای زیر برای بررسی فرضیه‌ها و به شرح زیر استفاده شده است.

$$\text{EARNINGS STABILITY}_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \text{KHOMS}_{i,t} + \alpha_2 \text{IEV}_{i,t} + \alpha_3 \text{LNSIZE}_{i,t} + \alpha_4 \text{GRW}_{i,t} + \alpha_5 \text{mb}_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (\text{الگوی ۱})$$

$$\text{EARNINGS FORECAST}_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \text{KHOMS}_{i,t} + \alpha_2 \text{IEV}_{i,t} + \alpha_3 \text{LNSIZE}_{i,t} + \alpha_4 \text{GRW}_{i,t} + \alpha_5 \text{mb}_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (\text{الگوی ۲})$$

$$\text{EARNINGS RELIANCEABILITY}_{i,t} = \alpha_0 + \alpha_1 \text{KHOMS}_{i,t} + \alpha_2 \text{IEV}_{i,t} + \alpha_3 \text{LNSIZE}_{i,t} + \alpha_4 \text{GRW}_{i,t} + \alpha_5 \text{mb}_{i,t} + \varepsilon_{i,t} \quad (\text{الگوی ۳})$$

که در مدل‌های مزبور:

EARNINGS STABILITY پایداری سود، EARNINGS FORECAST پیش‌بینی سود، EARNINGS RELIANCEABILITY قابلیت‌اتکاسود، IEV اهرم مالی، LNSIZE اندازه شرکت، GRW رشد شرکت، mb نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری و KHOMS یک متغیر موهومی است که اگر خمس را از سود کسر کرده باشیم عدد یک و در غیر این صورت صفر می‌باشد. i نماد شرکت مورد نظر و t نماد سال مورد نظر است.

جامعه و نمونه تحقیق

جامعه مورد نظر در این تحقیق شامل کلیه معادن پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدای سال ۱۳۸۴ تا پایان سال ۱۳۹۳ است که در طی این دوره نیز عضویت خود را در بورس اوراق بهادار تهران حفظ کرده باشند.

نمونه‌گیری تحقیق حاضر به صورت مرحله‌ای هدفمند است. بدین صورت که در هر مرحله از بین کلیه معادن موجود، معدنی که واجد هر یک از شرایط زیر نباشند، حذف شده و در نهایت کلیه معادن باقیمانده جهت انجام آزمون انتخاب خواهند شد.

- معادن باید در طول سال مالی تداوم فعالیت داشته باشند.
- معدنی که سال مالی آن‌ها به ۱۲/۲۹ ختم می‌شود.
- معدنی که دارای اطلاعات مورد نیاز تحقیق برای انجام آزمون هستند.

در این تحقیق با توجه به این محدودیت‌ها، ۱۰۰ سال شرکت‌های معدنی مورد بررسی قرار گرفت. همه معادنی که شرایط مورد بررسی در جامعه آماری را داشته‌اند، به عنوان نمونه آماری در نظر گرفته شده‌اند.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

برای ارائه یک نمای کلی از خصوصیات مهم متغیرهای محاسبه شده، در جدول زیر برخی از مفاهیم آمار توصیفی این متغیرها، شامل میانگین، میانه، انحراف معیار، حداقل و اکثر مشاهدات ارائه شده است.

جدول ۱: آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیرها	میانگین	میانه	انحراف معیار	حداکثر	حداقل
خمس	۰/۶۵۰۰	۱/۰۰۰۰	۰/۴۷۹۳	۱/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
پایداری سود	۰/۸۰۶۱	۰/۸۶۵۵	۰/۱۳۱۲	۰/۸۹۹۰	۰/۴۰۵۰
ارزش پیش‌بینی‌کنندگی	۰/۳۶۷۳	۰/۳۵۱۰	۰/۱۳۹۰	۰/۸۷۹۱	۰/۱۴۶۱
قابلیت اتکاء سود	۰/۷۱۷۸	۰/۷۴۰۰	۰/۱۵۰۰	۰/۹۶۷۰	۰/۲۵۰۱
اهرم مالی	۰/۴۵۲۶	۰/۴۱۳۱	۰/۲۱۴۳	۰/۸۶۷۳	۰/۰۹۶۴
اندازه شرکت	۵/۸۷۰۹	۵/۶۹۸۲	۰/۸۲۰۳	۷/۷۴۸۴	۴/۲۵۴۹
رشد شرکت	۱/۱۴۰۵	۱/۱۲۳۸	۰/۶۰۶۰	۲/۸۴۱۲	۰/۰۰۶۵
ارزش بازار به دفتری	۱/۳۳۳۸	۱/۱۴۷۸	۰/۵۴۳۴	۳/۳۱۴۲	۰/۴۷۰۴

میانگین متغیر خمس ۰/۶۵ است که محاسبه و از سود معادن کسر گردیده است. میانگین متغیر پایداری سود بیانگر این است که شرکت‌ها سود پایدارتری را در این سال‌ها گزارش

کرده‌اند. میانگین متغیرهای ارزش پیش‌بینی‌کنندگی و قابلیت اتکای سود به ترتیب برابر با ۰/۳۶۷۳ و ۰/۷۱۷۸ است که نشان دهنده توان بالای سودهای جاری در توضیح تغییرات سال‌های آتی و نیز بیان صادقانه آن‌ها است. میانگین متغیر اهرم مالی ۰/۴۵ بوده و بیانگر این است که بخش عمده‌ای از منابع شرکت از محل بدهی‌ها تأمین مالی شده‌است. میانگین متغیر اندازه شرکت ۵/۸۷ که نشان دهنده مجموع دارایی‌های شرکت است. میانگین متغیر رشد شرکت ۰/۳۵۱۵ بوده که تغییر در میزان فروش و درآمدهای شرکت را نشان می‌دهد. میانگین ارزش بازار به دفتری ۱/۳۳ که بیانگر فرصت‌های رشد شرکت‌های مورد مطالعه می‌باشد. با مقایسه میانگین و میانه متغیرها می‌توان گفت که ارزش میانگین‌های متغیر مستقل و سایر متغیرها بزرگ‌تر از میانه‌ها است که انحراف منطقی در توزیع هر متغیر را نشان می‌دهد.

آمار استنباطی

برای برآورد الگوهای مزبور طی دوره زمانی ۱۳۸۴-۱۳۹۳ در چارچوب داده‌های ترکیبی، ابتدا از آزمون چاو مقید استفاده شده است. این آزمون تعیین کننده استفاده از مدل Pooled یا مدل اثرات ثابت است. اگر آماره F در سطح خطای ۵ درصد، معنی‌دار باشد، فرضیه صفر (مدل Pooled) رد می‌شود و مدل اثرات ثابت پذیرفته می‌شود. نتایج آزمون چاو در جدول ۲ ارائه شده است:

جدول ۲: نتایج آزمون چاو برای الگوهای تحقیق

الگوی تحقیق	آماره	سطح خطا	روش پذیرفته شده
الگوی شماره ۱	۱۶/۶۲۴۳	۰/۰۰۰۰	الگوی اثرات ثابت
الگوی شماره ۱	۱۳/۸۱۳۲	۰/۰۰۰۰	الگوی اثرات ثابت
الگوی شماره ۳	۳۲/۶۲۱۳	۰/۰۰۰۰	الگوی اثرات ثابت

همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، آماره F در سطح خطای ۵ درصد برای الگوهای فوق معنی‌دار است، بنابراین، آزمون چاو، مشابه بودن عرض از مبدأ در تمام دوره‌ها را به طور قوی رد کرده است. از این رو، در این آزمون روش اثرات ثابت پذیرفته می‌شود. در مرحله بعد، روش اثرات ثابت در مقابل روش اثرات تصادفی آزمون می‌شود. برای این کار از آزمون هاسمن استفاده شده است. اگر آماره محاسباتی در سطح خطای ۵ درصد معنی‌دار باشد، فرضیه اثرات

تصادفی رد می‌شود و مدل اثرات ثابت پذیرفته می‌شود. به منظور بررسی انتخاب روش برآورد، نتایج آزمون هاسمن در جدول ۳ ارائه شده است:

جدول ۳: نتایج آزمون هاسمن برای الگوهای تحقیق

الگوی تحقیق	آماره	سطح خطا	روش پذیرفته شده
الگوی شماره ۱	۱۴/۹۱۰۶	۰/۰۱۰۸	اثرات ثابت
الگوی شماره ۲	۱۴/۸۰۷۱	۰/۰۱۱۲	اثرات ثابت
الگوی شماره ۳	۱۶/۷۶۱۹	۰/۰۰۵۰	اثرات ثابت

با توجه به جدول ۳، آماره محاسباتی آزمون هاسمن در سطح خطای ۵ درصد در رابطه با الگوی اول، دوم و سوم معنادار شده است، بنابراین، عدم وجود رابطه بین اثرات فردی و متغیرهای توضیحی رد شده است. از اینرو، برای برآورد الگوهای فوق از روش اثرات ثابت استفاده خواهد شد.

نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق

یک ستون به انتهای هر جدول اضافه و آزمون χ^2 انجام شد. برای بررسی هم‌خطی بین متغیرهای مستقل از عامل تورم واریانس (χ^2) استفاده گردید. اگر عامل تورم واریانس بالا باشد (بزرگ‌تر از ۱۰)، بین متغیرها هم‌خطی شدید وجود خواهد داشت. با توجه به جداول و عامل تورم واریانس متغیرهای تحقیق، می‌توان به این نتیجه رسید که بین متغیرهای مستقل هم‌خطی وجود ندارد.

آزمون فرضیه اول

فرضیه اول به کمک الگوی اول بررسی شده است. نتایج آزمون فرضیه اول در جدول ۴ مشاهده می‌شود.

ضریب تعیین تعدیل شده به دست آمده برای الگوی ۱، نشان می‌دهد در مجموع متغیرهای مستقل و کنترل پژوهش بیش از ۸۶ درصد تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. افزون بر این، با توجه به مقدار آماره دوربین - واتسون (۲/۱۷۸۲) می‌توان ادعا کرد خودهمبستگی مرتبه اول میان باقیمانده‌های الگو وجود ندارد. با توجه به نتایج جدول، احتمال فرض صفر مبنی بر عدم تأثیر پرداخت خمس بر پایداری سود شرکت ۰/۰۰۴۷ بوده که کوچک‌تر از ۵ درصد است، بنابراین فرض صفر در سطح خطای ۵ درصد رد می‌شود. در نتیجه، پرداخت خمس بر پایداری سود شرکت تأثیر معناداری دارد.

جدول ۴: نتایج حاصل از برآورد الگوی اول تحقیق

متغیرها	ضریب	انحراف معیار	آماره t	احتمال	VIF
عرض از مبدا	۰/۸۳۴۰	۰/۲۸۳۹	۲/۹۰۱۹	۰/۰۰۴۹	-
خمس	۰/۱۷۳۴	۰/۰۵۹۴	۲/۹۱۴۸	۰/۰۰۴۷	۱/۴۶۷۷
اهرم مالی	-۰/۰۰۶۰	۰/۰۴۲۸	-۰/۱۴۰۶	۰/۸۸۸۸	۱/۲۰۹۹
اندازه شرکت	۰/۰۰۹۹	۰/۰۴۲۸	۰/۲۲۳۰	۰/۸۲۴۱	۱/۸۷۶۸
رشد شرکت	۰/۰۱۷۸	۰/۰۰۸۹	۲/۰۰۰۸	۰/۰۴۹۱	۱/۰۰۳۸
ارزش بازار به دفتری	-۰/۰۰۰۷	۰/۰۰۷۷	-۰/۰۹۸۲	۰/۹۲۳۰	۱/۵۸۳۰
ضریب تعیین					۰/۸۸۷۵
ضریب تعیین تعدیل شده					۰/۸۶۴۷
آماره دوربین - واتسون					۲/۱۷۸۲
آماره F					۳۸/۹۲۱۶
احتمال آماره F					۰/۰۰۰۰

آزمون فرضیه دوم

فرضیه دوم به کمک الگوی دوم بررسی شده است. نتایج آزمون فرضیه دوم در جدول ۵ مشاهده می‌شود.

جدول ۵: نتایج حاصل از برآورد الگوی دوم تحقیق

متغیرها	ضریب	انحراف معیار	آماره t	احتمال	VIF
عرض از مبدا	۰/۸۶۴۵	۰/۴۶۲۴	-۱/۸۶۹۳	۰/۰۶۷۲	-
خمس	۰/۳۹۸۷	۰/۱۰۴۴	۳/۸۱۶۵	۰/۰۰۰۴	۲/۰۰۱۳
اهرم مالی	-۰/۰۳۸۳	۰/۰۷۵۳	-۰/۵۰۹۴	۰/۶۱۲۶	۱/۸۸۶۳
اندازه شرکت	۰/۱۶۸۴	۰/۰۷۶۰	۲/۲۱۴۸	۰/۰۳۱۲	۱/۲۸۶۶
رشد شرکت	-۰/۰۱۲۹	۰/۰۱۴۲	-۰/۹۰۸۱	۰/۳۶۸۰	۱/۴۰۲۱
ارزش بازار به دفتری	۰/۰۰۹۸	۰/۰۱۲۳	۰/۷۹۸۶	۰/۴۲۸۱	۱/۳۳۷۹
ضریب تعیین					۰/۷۵۰۶
ضریب تعیین تعدیل شده					۰/۶۶۹۰
آماره دوربین - واتسون					۲/۲۵۲۳
آماره F					۹/۲۰۶۷
احتمال آماره F					۰/۰۰۰۰

ضریب تعیین تعدیل شده به دست آمده برای الگوی ۲، نشان می‌دهد در مجموع متغیرهای مستقل و کنترل پژوهش بیش از ۶۶ درصد تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. افزون بر این، با توجه به مقدار آماره دوربین - واتسون (۲/۲۵۲۳) می‌توان ادعا کرد خودهمبستگی مرتبه اول میان باقیمانده‌های الگو وجود ندارد. با توجه به نتایج جدول، احتمال فرض صفر مبنی بر عدم تأثیر پرداخت خمس بر ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود شرکت ۰/۰۰۰۴ بوده که کوچک‌تر از ۵ درصد است، بنابراین فرض صفر در سطح خطای ۵ درصد رد می‌شود. در نتیجه، پرداخت خمس بر ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود شرکت تأثیر معناداری دارد.

آزمون فرضیه سوم

فرضیه سوم به کمک الگوی سوم بررسی شده است. نتایج آزمون فرضیه سوم در جدول ۶ مشاهده می‌شود.

جدول ۶: نتایج حاصل از برآورد الگوی دوم تحقیق

متغیرها	ضریب	انحراف معیار	آماره t	احتمال	VIF
عرض از مبدا	۰/۶۲۷۳	۰/۱۷۷۶	۳/۵۳۰۸	۰/۰۰۰۷	-
خمس	۰/۴۲۴۱	۰/۰۴۶۳	۹/۱۵۷۳	۰/۰۰۰۰	۱/۴۰۸۰
اهرم مالی	۰/۱۱۰۹	۰/۰۵۳۲	۲/۰۸۲۰	۰/۰۴۰۳	۱/۳۸۴۰
اندازه شرکت	-۰/۰۳۶۷	۰/۰۲۹۱	-۰/۲۶۱۰	۰/۳۱۰۷	۱/۰۲۲
رشد شرکت	۰/۰۰۹۳	۰/۰۱۴۲	۰/۶۵۲۱	۰/۵۱۶۱	۱/۰۱۵
ارزش بازار به دفتری	-۰/۰۲۲۷	۰/۰۱۳۴	-۱/۶۹۴۰	۰/۰۹۳۹	۱/۰۷۴۵
ضریب تعیین	۰/۸۲۹۵				-
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۸۰۱۴				-
آماره دوربین - واتسون	۱/۶۲۳۹				-
آماره F	۳۹/۵۴۳۸				-
احتمال آماره F	۰/۰۰۰۰				-

در نهایت، ضریب تعیین تعدیل شده به دست آمده برای الگو ۳، نشان می‌دهد در مجموع متغیرهای مستقل و کنترل پژوهش بیش از ۸۰ درصد تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. افزون بر این، با توجه به مقدار آماره دوربین - واتسون (۱/۶۲۳۹) می‌توان ادعا کرد خودهمبستگی مرتبه اول میان باقیمانده‌های الگو وجود ندارد. با توجه به نتایج جدول، احتمال فرض صفر مبنی

بر عدم تأثیر پرداخت خمس بر قابلیت‌اتکاء سود شرکت ۰/۰۰۰۰ بوده که کوچک‌تر از ۵ درصد است، بنابراین فرض صفر در سطح خطای ۵ درصد رد می‌شود. در نتیجه، پرداخت خمس بر قابلیت‌اتکاء سود شرکت تأثیر معناداری دارد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

کیفیت اطلاعات مالی شرکت‌ها و خصوصاً سود گزارش‌شده، می‌تواند در گزارشگری مالی اطمینان سرمایه‌گذاران را در بازارهای مالی تحت تأثیر قرار دهد. کیفیت سود یک مفهوم اساسی برای تصمیم‌گیری سهامداران است. علاوه بر این، برای تدوین‌کنندگان استانداردها جهت ارائه اطلاعات مفید به سرمایه‌گذاران مهم است. به عنوان مثال پروژه مشترک FASB / IASB در چارچوب مفهومی (۲۰۰۶) بیان می‌کند که هدف از گزارشگری مالی ارائه اطلاعات مفید به استفاده‌کنندگان در تصمیم‌گیری نسبت به تخصیص منابع است. به همین دلیل، در تحقیقات اخیر به کیفیت سود توجه جدی شده است. در خصوص اهمیت موضوع می‌توان به تحقیقات (کیم و همکاران، ۲۰۱۰؛ چن و همکاران، ۲۰۱۰) اشاره کرد.

بر مبنای تئوری نمایندگی انگیزه مدیریت در دستکاری سود به منظور نیل به اهداف خویش صورت می‌گیرد، که نه تنها الزاماً با اهداف صاحبان سهام همسو نمی‌باشد، بلکه در اکثر قریب به اتفاق موارد با آن اهداف متضاد است (ظریف‌فرد، ۱۳۷۸). پرداخت خمس به دلیل اینکه یک فریضه الهی است و از منظر اسلام واجب می‌باشد مانع از اهداف فرصت‌طلبانه مدیران در مسئله نمایندگی می‌شود. زیرا دیگر مدیران نمی‌توانند با انجام فعالیت‌های غیر شفاف از پرداخت آن اجتناب کنند. از سوی دیگر با توجه به ابعاد مطلوبیت سرمایه‌گذاران پرداخت خمس می‌تواند متناسب با مطلوبیت معنوی آن‌ها قرار گیرد و دیگر مدیران در جهت پنهان‌سازی آن در زمره اخبار بد تلاش نخواهند کرد به عبارتی با توجه به مشخص بودن روند و میزان خمس پرداختی، مدیریت روند پایداری از سود را ارائه می‌کند به همین دلیل نتایج بیانگر این است که پرداخت خمس می‌تواند بر پایداری سود شرکت تأثیر مستقیم و معناداری داشته باشد.

ارتباط بین پرداخت خمس و ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود را می‌توان در تأثیری که بر مدیریت سود می‌گذارد جستجو کرد. ابزار اصلی مدیریت سود تعهدی، اقلام تعهدی اختیاری می‌باشند. دستکاری فعالیت‌های واقعی زمانی اتفاق می‌افتد که مدیران عهده‌دار فعالیت‌هایی می‌شوند که زمان‌بندی یا ساختار یک عملیات، سرمایه‌گذاری و یا معاملات مالی را به منظور اثرگذاری بر محصول (خروجی) سیستم حسابداری تغییر می‌دهد (گانی، ۲۰۱۰). پرداخت خمس به دلیل اینکه مبتنی بر ارقام واقعی و نه تعهدی است. مدیریت بر آن کنترل نداشته و نمی‌تواند آن را

به تأخیر اندازد و یا حذف کند و یا ثبت و شناسایی آن را تسریع نماید. در نتیجه در اختیار مدیریت نیست و قابل اعمال نظر توسط مدیریت نمی‌باشد. از سویی دیگر پرداخت خمس به دلیل اینکه بر اساس ارزش افزوده بوده یک هزینه اختیاری نیست و مدیریت امکان دستکاری فعالیت‌های واقعی را از دست خواهد داد. خنثی بودن و بی‌طرفی این مالیات اسلامی نسبت به مواردی از قبیل سرمایه‌گذاری، اشتغال، تکنیک تولید و به دلیل مجبور بودن مودیان به نگهداری فاکتورها و اسناد فروش باعث خواهد شد سرمایه‌گذاران و مدیران به طور مؤثرتری بتوانند سود سال بعد را توسط سود سال جاری برآورد کنند. به عبارتی، ارزش پیش‌بینی‌کنندگی سود افزایش می‌یابد که مطابق با تحقیقات (رویچاودحوری، ۲۰۰۶) است.

مفهوم مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها در دههٔ اخیر به الگوی فکری غالب و مسلط حوزهٔ ادارهٔ شرکت‌ها تبدیل شده است و شرکت‌های بزرگ و معتبر جهانی مسئولیت در برابر اجتماع و محیط اجتماعی را جزیی از استراتژی شرکتی خود می‌بینند. شرکت‌ها مسئولیت اجتماعی شرکتی را نوعی استراتژی تجاری می‌بینند که باعث می‌شود در فضای به شدت رقابتی، بر اعتبارشان افزوده شود و سهمشان در بازار فزونی گیرد. مسئولیت اجتماعی مجموعه وظایف و تعهداتی است که سازمان بایستی در جهت حفظ و مراقبت و کمک به جامعه‌ای که در آن فعالیت می‌کند انجام دهد (جلیلی و همکاران، ۱۳۹۳). شرکتی که در صورت‌های مالی خود پرداخت خمس را منعکس می‌کند از دیدگاه ذی‌نفعان در واقع به نوعی مسئولیت اجتماعی خود را انجام داده است. زیرا ذی‌نفعان انتظار دارند که مدیران در تصمیم‌گیری خود نباید صرفاً منافع سهامداران را در نظر بگیرند. سازمان به عنوان یک زیر سیستم در قبال جامعه و آثاری که کارکردها و عملکردهای سازمانی بر جامعه و افراد آن باقی می‌گذارد، مسئولیت دارد (دوبرین، ۱۹۸۹). از دیدگاه ذی‌نفعان شرکتی که خمس پرداخت کرده به نحوی مسئولیت اجتماعی خود را انجام داده زیرا با بازگرداندن پول توانسته است بر وضعیت اقتصادی جامعه اثرگذار باشد. به همین دلیل بر اساس تابع مطلوبیت افراد، شرکت توانسته است انتظارات آن‌ها را از بعد معنوی برآورده سازد به عبارتی صادقانه بودن و قابلیت اتکای اطلاعات ارائه شده و نیز عملکرد مدیریت از دیدگاه سرمایه‌گذاران تأیید می‌شود و از بعد اهمیت تئوری‌های رفتاری با تحقیقات (دوبرین، ۱۹۸۹) همخوانی دارد.

منابع

- خمینی، ر.ا. (۱۴۰۹ هجری قمری). تحریرالوسیله. قم، دارالکتب العلمیه، ج ۱، ۳۵۱.
- جلیلی، ص. و قیصری، ف. (۱۳۹۳). "بررسی ارتباط بین کیفیت سود و مسئولیت‌پذیری اجتماعی". دانش حسابرسی، ۱۴ (۵۷)، ۱۴۷-۱۷۰.

دستگیر، م.، گوگردچان، ا. و آدمیت، س. (۱۳۹۳). ”رابطه بین کیفیت سود (پراکندگی سود) و بازده سهام“. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۷ (۲۶)، ۹۷-۱۲.

رشیدی‌باغی، م. (۱۳۹۴). تئوری سرگرمی، سیزدهمین همایش ملی حسابداری، دانشگاه تهران.

عسگری، م. (۱۳۸۴). تحلیل نظری زکات. تهران، دانشگاه امام صادق (ع)، ۱۸۸.

علم‌الهدی، س.، دریایر، ع. و طریقی، س. (۱۳۹۳). ”بررسی رابطه کیفیت سود و ساختار سرمایه مطالعه موردی: شرکت‌های غیر مالی پذیرش‌شده در بورس اوراق بهادار تهران“. فصلنامه علوم اقتصادی، ۸ (۲۷)، ۱-۱۰.

ظریف‌فرد، ا. (۱۳۷۸). شناسایی و تحلیل عوامل مرتبط با ارزیابی کیفیت سود بنگاه‌های اقتصادی ایران، پایان‌نامه دکتری حسابداری، دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.

کیاءالحسینی، س. (۱۳۸۸). ”عوامل مؤثر بر هزینه‌های مذهبی دهک‌های درآمدی خانوارهای شهری ایران“. فصلنامه علمی پژوهشی اقتصاد اسلامی، ۹ (۳۵)، ۱۹۶-۲۲۶.

کیاءالحسینی، س. (۱۳۸۰). ”برآورد خمس ارباح مکاسب به عنوان یکی از منابع مالی اسلامی تأمین اجتماعی“. فصلنامه تأمین اجتماعی، ۹ (۳۶)، ۲۱۳-۲۴۸.

ملانظری، م.، نوری‌فرد، ی. و قشقایی‌عبدی، ش. (۱۳۹۱). ”اثر متفاوت اندازه شرکت و نوع صنعت بر سودآوری“. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۴ (۱۶)، ۱۵۷-۱۸۳.

نمازی، م. و رضایی، ح. (۱۳۹۱). ”تأثیر نرخ تورم بر کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران“. پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۲ (۵)، ۶۷-۹۱.

Barberis, N. and Huang, M. (2001). “Mental Accounting, Loss Aversion, and Individual Stock Returns”. *Journal of Finance*, 56 (4): 1247-1292.

Belkaoui, Ahmad Riahi. (2000). “Accounting Theory” 1st Edition. Thomson Learning.

Beaver, W.H., Kennelly, J.W. and Voss, W.M. (1968). “Predictive Ability as a Criterion for the Evaluation of accounting Data”. *The Accounting Review*, 43(4): 675-683.

Beaver, W.H. (2002), “Perspectives on Recent Capital Market Research”. *The Accounting Review* (April), 77 (2): 453-474.

Chen, S., Chen, X., Cheng, Q. and Shevlin, T.J. (2010). “Are Family Firms more Tax Aggressive than Non-family Firms?”. *Journal of Financial Economics*, 95 (1): 41-61.

- Chang, X. and Dasgupta, S. (2009). "Target Behavior and Financing: how Conclusive is the Evidence?" *Journal of Finance*, 64 (4): 1767-1796.
- Collins, D. and Salatka, W. (1993). "Noisy Accounting Earnings Signal Andearning Response Coefficients: the Case of Foreign Currency Accounting". *Contemporary Accounting Research*, 10 (1): 119-159.
- Dechow, P., Ge, W. and Schrand, C. (2010). "Understanding Earnings Quality: a Review of the Proxies, their Determinants and their Consequences". *Journal of Accounting and Economics*, 50 (2-3): 344-401.
- Dubrin, A. (1989). "Management and Organization, Cincinnati: *South-West Publishing*, 14 (4): 562-578.
- Ewert, R. and Wangenhofer, A. (2010). Earnings Quality Metrics and What They Measure:<http://ssrn.com/abstract=1697042>.1-3.
- Fairfield, P., Sweeney, R. and Yohn, T. (1996). "Accounting Classification and the Predictive Content of Earnings". *The Accounting Review*, 71 (3): 337-355.
- Fernando, G.D., Elder, R.J. and Abdel-Meguid, A.M. (2008). Audit Quality Attributes, Client Size and Cost of Capital. <http://ssrn.com/abstract=817286>, 1-41.
- Francis, J., Nanda, D.J. and Olsson, P. (2008). "Voluntary Disclosure, Earnings Quality and Cost of Capital". *Journal of Accounting Research*, 46 (1): 53-99.
- Freeman, R., Ohlson, J. and Penman, S. (1982). "Book Rate- of-return and the Prediction of Earnings Changes". *Journal of Accounting Research*, 20 (2): 639-653.
- Gunny, K. (2010). "The Relation between Earnings Management Using real Activities Manipulation and Future Performance: Evidence from Meeting Earnings Benchmark". *Contemporary Accounting Research*, 27 (2): 855-888.
- Khan, M.F. (1984). "Macro Consumption Function in Islamic Framework". *Journal of Research in Islamic Economics*, 1 (2): 3-25.
- Kim, D. and Qi, Y. (2010). "Accruals Quality, Stock Returns, and Macroeconomic Conditions". *The Accounting Review*, 85 (3): 937-978.
- Mohammadi, A. (2010). "Earnings Quality Contracts and Measures". *The Business Review*, Cambridge, 16 (1): 277-283.

Perotti, P. and Wagenhofer, A. (2014). “Earnings Quality Measures and Excess Returns”. *Journal of Business Finance and Accounting*, Forthcoming, 41 (5-6): 545-571.

Roychowdhury, S. (2006), Earnings Management through Real Activities Manipulation”. *Journal of Accounting and Economics*, 42 (3): 335-370.

Warusawitharana, M. (2014). Profitability and the Lifecycle of Firms, Board of Governors of the Federal Reserve System. Working Paper, 1-56.